

## ქრონიკა (2008-2009 წწ.)

### სიმაოზიუმები, კონფერენციები, სემინარები

2008 წლის 10-12 აპრილს ერევანში გაიმართა არმენოლოგთა საერთაშორისო სემინარი. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრიდან სემინარზე მოხსენებებით წარდგინეს პროფ. ზაზა ალექსიძე („არმენოლოგია საქართველოში: გუშინ, დღეს, ხვალ“) და დალი ჩიტუნაშვილი („ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის სომხურ ხელნაწერთა ფონდი“).

2008 წლის აპრილში ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში კ. კეკელიძის დაბადებიდან 129 წლისთავისადმი მიძღვნილ ყოველწლიურ სამეცნიერო კონფერენციაზე ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის თანამშრომელმა, ფილოლ. მეცნ. დოქტ-მა მაია რაფავამ წაიკითხა მოხსენება: „სომხურ მონოფიზიტობასთან პოლემიკის საკითხები არსენ იყალთოელის „დოგმატიკონის“ მიხედვით“.

2008 წლის 30 აპრილს თბილისში ჩატარდა ქრისტიანული კვლევის საერთაშორისო ცენტრის III საერთაშორისო სიმპოზიუმი. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი სიმპოზიუმზე წარმოდგენილი იყო მაია რაფავას მოხსენებით: „გარემოვლითი სწავლულების“ (ἐγκύκλιος παιδεία) გაგებისათვის ძველ ქართულ მწერლობაში“.

2008 წლის აპრილ-მაისში (29 აპრილი – 3 მაისი) ნიქოზიაში მოეწყო კვიპროლოგთა IV საერთაშორისო კონგრესი. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრიდან კონგრესის მუშაობაში მონაწილეობას იღებდა დარეჯან კლდიაშვილი. მან წაიკითხა მოხსენება თემაზე: „Vardzia – Metochion of the Kykkos Monastery in Georgia and its First Hegoumenos Protosynkellos Joachim, *Abstracts*“ (Lefkosia, 2008), p. 291-292.

2008 წლის ივლისში მოსკოვში გაიმართა მორიგი საერთაშორისო კონფერენცია – Ежегодная богословская конференция Православного Свято-Тихоновского гуманитарного университета. კონფერენციაზე ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი წარმოადგინა მაია რაფავამ მოხსენებით: „Полемические сочинения против армянского монофизитства в древнегрузинской письменности“.

2008 წლის 4-6 მაისს სხალთაში ჩატარდა ანდრია პირველწოდებულისადმი მიძღვნილი სამეცნიერო კონფერენცია. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის თანამშრომელმა მაია რაფავამ კონფერენციაზე წაიკითხა მოხსენება „ბიბლიური ციტაციის თარგმნის საკითხები „დოგმატიკონის“ რამდენიმე „შეისწავეს“ მიხედვით.“

2008 წლის 6-9 მაისს, პოლონეთში, ქალაქ ზაკროჩნიში, მიმდინარეობდა საერთაშორისო კონფერენცია: „ქრისტიანული ხელოვნება აზიის, აფრიკისა და ევროპის საზღვრებზე“ (Christian Art on the Borderlands of Asia, Africa and Europe). კონფერენციის მუშაობაში მონაწილეობა მიიღო ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის თანამშრომელმა ნინო ქავთარიამ. მან კონფერენციაზე წაიკითხა მოხსენება „ნიგნის მხატვრობის სკოლა შავ მთაზე: ქართული და ბერძნული მხატვრული ურთიერთმიმართების საკითხი XI-XII საუკუნეებში“. კონფერენციის მასალები წარმოდგენილია ვებ-გვერდზე: [www.cdh.ofmcap.pl/news/php](http://www.cdh.ofmcap.pl/news/php) .

2008 წლის 12-15 მაისს მოსკოვში ჩატარდა საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია, მიძღვნილი ისტორიული ალბანეთის საკითხებისადმი: „Кавказские народы и Албания“. კონფერენციაზე ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი წარმოადგინა პროფ. ზაზა ალექსიძემ მოხსენებით: „Кавказская Албания в поисках фарватера между Сцилой и Харибдой“.

2008 წლის 20 მაისს ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში გაიმართა ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის სამეცნიერო კონფერენცია: „ქვემო ქართლი – ისტორია, კულტურა, ხელოვნება“. კონფერენციის მუშაობაში მონაწილეობა მიიღო ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის ორმა მეცნიერმა: თემო ჯოჯუამ („პირღებულის მონასტრის XII-XIII საუკუნეების ლაპიდარულ წარწერაში მოხსენიებული დედოფალთ-დედოფალ რუსუდანის ვინაობისათვის“) და გულიკო მჭედლიძემ („გუდარეხის მონასტრის მამნებელი რუსუდან დედოფალი“).

2008 წლის 29 მაისს ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში გაიმართა არქივთმცოდნეობის დეპარტამენტის მიერ ორგანიზებული სამეცნიერო კონფერენცია თემაზე: „XIX-XX საუკუნეების საქართველო - წყაროები და კვლევები“. კონფერენციის მუშაობაში მონაწილეობას იღებდნენ თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის მეცნიერები. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრიდან მოხსენებებით წარდგინეს: გოჩა საითიძე („ორი უცნობი ევროპული წყარო „თურქეთის საქართველოს“ შესახებ (XIX საუკუნის 70-იანი წლები“); ეთერ ქავთარაძე („ახალი მასალები გრიგოლ რობაქიძის ცხოვრება-მოღვაწეობის შესახებ“); ბუბა კუდავა, ირმა ბერიძე („დავით ურატაძის „ტყვე-კაცის ჩანაწერები“ - II მსოფლიო ომის პერიოდის ახალგამოვლენილი დღიური“); აპოლონ თაბუაშვილი („ალექსანდრე ბატონიშვილის პოლიტიკური ორიენტაციის საკითხისათვის“); ერეკლე შველიძე („ხელნაწერთა ეროვნულ

ცენტრში დაცული წყაროები ვარლამ გელოვანის ცხოვრება-მოღვაწეობის შესახებ“); ირმა ხოსიტაშვილი („სრულიად საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქი ამბროსი ხელაია სომეხ-ქართველთა შესახებ“); ქეთევან ხითარიშვილი („1832 წლის შეთქმულების გამოძახილი ქართულ ლიტერატურაში მიხეილ ჯავახიშვილის „არსენა მარაბდელის“ მიხედვით“); შორენა მურუსიძე („ქართული ფაშისტური ორგანიზაციები ევროპაში XX საუკუნის 20-30-იან წლებში“); ნესტან ბაგაური („დავით მეფეთა-მეფის იდენტიფიკაციისათვის. კორიდეთის ოთხთავის მინაწერი ჟან ჩიას-ძისა“); გულიკო მჭედლიძე („XIX საუკუნის ეპისტოლეები, როგორც საისტორიო წყარო“).

2008 წლის 2-5 ივნისს ივანე ჯავახიშვილის ისტორიისა და ეთნოლოგიის ინსტიტუტში მიმდინარეობდა სამეცნიერო კონფერენცია, რომელიც მიეძღვნა საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის 90 წლისთავს. კონფერენციის მუშაობაში ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრიდან მონაწილეობდა თემო ჯოჯუა, რომელმაც მოხსენება წაიკითხა დავით-გარეჯის ლიტერატურული სკოლის ისტორიიდან („დოდორქის მონასტრის სკრიპტორიუმი. XVII-XVIII საუკუნეები“).

2008 წლის 19-20 ივნისს ქუთაისი მასპინძლობდა ორიენტალისტთა IV საერთაშორისო კონფერენციას. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრიდან კონფერენციის მუშაობაში მონაწილეობა მიიღო თურქოლოგმა ცისანა აბულაძემ. მან წაიკითხა მოხსენება: „თურქოლოგიის ძირითადი მიმართულებანი საქართველოში“.

2008 წლის 28 ივნისს თბილისში გაიმართა ვახტანგ ბერიძის სახელობის საერთაშორისო სიმპოზიუმი: „ქართული ხელოვნება ევროპისა და აზიის კულტურათა კონტექსტში“. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის თანამშრომელმა, ნინო ქავთარიამ წაიკითხა მოხსენება: „XII-XIII საუკუნეების ქართულ ოთხთავთა გაფორმების მხატვრული ასპექტები“.

2008 წლის ივნისში კვიპროსზე ჩატარდა ეპიფანე კვიპრელის საიუბილეო თარიღისადმი მიძღვნილ საერთაშორისო კონფერენცია, სადაც გაიგზავნა მათა რაფავას მოხსენება: „ეპიფანე კვიპრელის ანაკეფალიოსის რეცეფციისათვის ძველ ქართულ მწერლობაში“ (Pour la reception d'Anakephaliosis d'Épiphanes de Chypre dans l'ancienne littérature géorgienne).

2008 წლის 6-11 ივლისს კემბრიჯის უნივერსიტეტში მიმდინარეობდა ისლამური ხელნაწერებისადმი მიძღვნილი IV საერთაშორისო კონფერენცია. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრიდან კონფერენციაზე წაიკითხულ იქნა მოხსენება: Islamic World and its Christian Neighbours: Georgian-Persian, Persian and Ottoman Illuminated Historical Documents in Georgian Archives and Museums (თანაავტორები: დარეჯან კლდიაშვილი, თამარ აბულაძე, ირინა კოშორიძე).

2008 წლის 16-19 ოქტომბერს მიჩიგანის უნივერსიტეტში ჩატარებულ საერთაშორისო კონფერენციაზე: „სომხური აპოკალიპტური ტრადიცია და კომპერატიული პერსპექტივები“, ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრიდან მოხსენება: „გრიგოლ განმანათლებლისა და საჰაკ პართელის ხილვათა ქართული ვერსიები და მათი ასახვა ძველ ქართულ წყაროებში“ წაიკითხა ზაზა ალექსიძემ.

2008 წლის 18-19 დეკემბერს ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტსა და საქართველოს ეროვნულ აკადემიაში ჩატარდა აკადემიკოს სერგი ჯიქიას დაბადებიდან 110 წლისთავისადმი მიძღვნილი სამეცნიერო სესიები. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრიდან სესიებზე მოხსენებებით გამოვიდნენ ცისანა აბულაძე (ორი მოხსენება) და გოჩა საითიძე: ცისანა აბულაძე: 1. „საქართველოს ეროვნული არქივის (ფონდი 1550) დაცული ოსმალური სიგელები“; 2. „აკადემიკოს სერგი ჯიქიას ცხოვრება და სამეცნიერო-პედაგოგიური მოღვაწეობა“. გოჩა საითიძე, „მასალები ქართული დიპლომატიის ისტორიიდან (სამცხე-საათაბაგოს მთავრის მანუჩარ I ჯაყელის 1579 წელს სტამბულში ვიზიტის ამსახველი უცნობი ოსმალური მინიატურა)“.

2008 წლის 23 დეკემბერს ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში გაიმართა არქივთმცოდნეობის დეპარტამენტის მიერ ორგანიზებული სამეცნიერო კონფერენცია, რომელიც მიეძღვნა გამოჩენილი მეცნიერისა და საზოგადო მოღვაწის მიხეილ თამარაშვილის დაბადებიდან 150 წლისთავს. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრიდან მოხსენებით წარდგინეს: ირმა ბერიძე („მიხეილ თამარაშვილი (ძირითადი შტრიხები ცხოვრება-მოღვაწეობის ისტორიიდან“); ქეთევან ხითარიშვილი („ალფონს ხითარიშვილის წერილები მიხეილ თამარაშვილისადმი ქართველ კათოლიკეთა დევნის შესახებ“); გოჩა საითიძე, თამაზ გოგოლაძე („იოჰან ჰაინრიხ ცედლერის ენციკლოპედიის ცნობები საქართველოს შესახებ (XVIII საუკუნის I ნახევარი“); ერეკლე შველიძე („გიორგი დეკანოზიშვილის წერილები ნინო ყიფიანისადმი უნევის კონფერენციის შესახებ“); ვლადიმერ კეკელია („კიდევ ერთხელ ქართველებისა და ტამპლიერების ურთიერთობის შესახებ წმინდა მინაზე XII საუკუნეში“); აპოლონ თაბუაშვილი („სამართალწარმოება XVIII საუკუნის II ნახევრის ქართლ-კახეთის სამეფოში“).

2008 წლის 23 დეკემბერს საქართველოს ეროვნული მუზეუმის საბჭოთა ოკუპაციის მუზეუმში გაიმართა სამეცნიერო სესია, რომელიც მიეძღვნა პროფ. მიხეილ (მიხაკო) წერეთლის დაბადებიდან 130 წლისთავს. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრიდან მასში მონაწილეობდა ეთერ ქავთარაძე, რომელმაც წაიკითხა მოხსენება: „ინფორმაცია მიხეილ (მიხაკო) წერეთლის არქივის შესახებ“.

2009 წლის 15-22 აპრილს ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში პროგრამა „სამშობლოსთან“ ერთად გაიმართა XX საუკუნის ცნობილი ქართველი ემიგრანტი მოღვაწეების, აკაკი და თამარ პაპავეების ხსოვნის კვირეული, რომლის ფარგლებში 21 აპრილს ჩატარდა სამეცნიერო კონფერენცია – „ახალი მასალები ქართული ემიგრაციის ისტორიისთვის“. კონფერენციაზე მოხსენებით წარდგინეს:

გორა საითიძე (არქივთმცოდნეობის დეპარტამენტის ხელმძღვანელი), „ახალი მასალები აკაკი და თამარ პაპავეების ცხოვრება-მოღვაწეობიდან“ (XX საუკუნის 10-50-იანი წწ.)“ (თანამომხსენებელი გელა საითიძე) და ერეკლე შველიძე, „აკაკი პაპავას მიმონერა სოციალისტ-ფედერალისტთა პარტიის 50-ე წლისთავთან დაკავშირებით (თანამომხსენებელი დიმიტრი შველიძე).

2009 წლის 30 აპრილს ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის თანამშრომელმა გორა საითიძემ ივ. ჯავახიშვილის სახ. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში, აკად. კ. კეკელიძის დაბადებიდან 130 წლისთავისადმი მიძღვნილ სამეცნიერო კონფერენციაზე წაიკითხა მოხსენება თემაზე: „მასალები აკად. კორნელი კეკელიძის ცხოვრება-მოღვაწეობის ისტორიიდან (XX საუკუნის 20-30-იანი წლები)“.

2009 წლის 27 მაისს ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრში გაიმართა არქივთმცოდნეობის დეპარტამენტის მიერ ორგანიზებული სამეცნიერო კონფერენცია: „XIX-XX საუკუნეების საქართველო - წყაროები და კვლევები“. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრიდან მოხსენებები წაიკითხეს: შორენა მურუსიძე, ერეკლე შველიძე („ქართველ მხედართა დარაზმულობის ისტორიისათვის“); გორა საითიძე („ახალი მასალები ესპანეთის ქართული სათვისტომოს ისტორიისათვის (XX საუკუნის 40-50-იანი წლები)“.

2009 წლის 30 მაისს არქივთმცოდნეობის დეპარტამენტის ხელმძღვანელმა გორა საითიძემ ქუთაისის აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტში გამართულ II რესპუბლიკურ სამეცნიერო კონფერენციაზე: „საქართველოს ისტორიის პრობლემური საკითხები“ წაიკითხა მოხსენება თემაზე: „უცნობი დოკუმენტები გენერალ გიორგი კვინიტაძის ცხოვრება-მოღვაწეობის ისტორიიდან (XX საუკუნის 60-იანი წლები)“.

2009 წლის 12-16 სექტემბერს საპატრიარქოს წმიდა ანდრია პირველწოდებულის სახელობის უნივერსიტეტში ჩატარდა გრიგოლ ფერაძის დაბადებიდან 110 წლისთავისადმი მიძღვნილი საერთაშორისო პატრისტოიკული კონფერენცია. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრიდან მასში მონაწილეობა მიიღეს თამარ ოთხმეზურმა, თინა ცერაძემ და ლელა ხოფერიამ.

2009 წლის 14 სექტემბერს ივანე ჯავახიშვილის სახელობის ისტორიისა და ეთნოლოგიის ინსტიტუტის ახალი და უახლესი ისტორიის განყოფილების მუდმივმოქმედ სემინარზე შორენა მურუსიძე წარსდგა მოხსენებით: „ამერიკული კომიტეტის მიერ ანტიბოლშევიკური კოალიციის შექმნის მცდელობა (ვისბადენის და შტარენბურგის კონფერენციები)“.

2009 წლის 12-16 სექტემბერს თბილისში, საქართველოს საპატრიარქოს წმ. ანდრია პირველწოდებულის სახელობის ქართულ უნივერსიტეტში ჩატარდა წმინდა მღვდელმონაქმე გრიგოლ ფერაძის დაბადებიდან 110 წლისთავისადმი მიძღვნილი საერთაშორისო პატრისტოიკული კონფერენცია. კონფერენციაზე მოხსენებებით გამოვიდნენ ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის თანამშრომლები:

ლელა ხოფერია, თინა ცერაძე („სანკტ-პეტერბურგის აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტის ხელნაწერთა კოლექციის სიახლენი“), თამარ ოთხმეზური („გრიგოლ ნაზიანზელის „სიტყვანის“ კომენტარები ქართულ მთარგმნელობით ტრადიციაში“).

2009 წლის 25-27 სექტემბერს თბილისსა და ახლციხეში მიმდინარეობდა საერთაშორისო კონფერენცია „ბიზანტინოლოგია-3“. კონფერენციის მუშაობაში ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრიდან მონაწილეობას იღებდა 10 თანამშრომელი: ნინო მელიქიშვილი („ქართული ნათარგმნი და ორიგინალური ჰომილეტიკური მწერლობა“); მაია რაფაგა („ალექსანდრიული ნეოპლატონური სკოლის ტრადიციების ასახვა ძველ ქართულ მწერლობაში“); დალი ჩიტუნაშვილი („დიდი სვინაქსარისათვის“ დართული გიორგი მთაწმიდელის ანდერძები“); ვლადიმერ კეკელია („სომხური ეკლესია-მონასტრების ნუსხა წმიდა მინაზე“); ნესტან ბაგაური („დავით მეფეთა-მეფის“ იდენტიფიკაციისათვის (კორიდეთის ოთხთავის მინაწერი ჟან ჩიას-ძის“); ნინო ქავთარია („ანტიოქიის ქართული მემკვიდრეობა: მხატვრულად გაფორმებული ხელნაწერები“); ნანა ჩიკვატია („არსენ იყალთოელის „დოგმატიკონის“ შემცველი ხელნაწერების ტიპოლოგიზაციისათვის“); ქეთვან ასათიანი („ქართველ წმინდანთა ხსენება რამდენიმე უძველესი წყაროს მიხედვით“); დავით შენგელია („ტერმინები და შესატყვისობები არსენ ვაჩეხაძის მიერ თარგმნილ „გამოკრებანი წამებათანი“-ში); დარეჯან კლდიაშვილი („უცნობი მასალები კონსტანტინოპოლის მონასტრების შესახებ XI საუკუნის 30-იანი წლების ქართულ წყაროებში – მონასტერი დიდი კესტორი“).

### I საერთაშორისო სიმპოზიუმი „ქართული ხელნაწერი“

2009 წლის 19-25 ოქტომბერს თბილისში, ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში, საქართველოს პარლამენტის პატრონაჟით ჩატარდა I საერთაშორისო სიმპოზიუმი: „ქართული ხელნაწერი“. სიმპოზიუმის მუშაობაში მონაწილეობას იღებდნენ მეცნიერები ჰუმანიტარული პროფილის ქართული სამეცნიერო დაწესებულებებიდან (ივანე ჯავახიშვილის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საქართველოს ეროვნული მუზეუმი, ილია ჭავჭავაძის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, შოთა რუსთაველის ლიტერატურის ინსტიტუტი, ქუთაისის აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, გიორგი წერეთლის სახ. აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტი, სოხუმის უნივერსიტეტი, გორის უნივერსიტეტი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, საპატრიარქოს წმიდა ანდრია პირველწოდებულის სახელობის უნივერსიტეტი) და მოწვეული სტუმრები საფრანგეთიდან (ბერნარ უტიე, ჟაკ სიკრი), ამერიკის შეერთებული შტატებიდან (ტიმოთი გრუვი, პოლ კრეგო, მაიკლ ფელფსი), ნიდერლანდებიდან (ალბერტ თენ-ქეითი), იტალიიდან (გაგა შურლაია), ირანიდან (ბაჰრამ ამირაჰმადიანი, ჰოსეინ აჰმადი) იაპონიიდან (ჰიროტაკე მადეა), სომხეთიდან (პარუირ მურადიანი), შვეიცარიიდან (მარკო

ჯიოლიტო), ესპანეთიდან (მარკ გუსკინი), გერმანიიდან (იოსტ გიპერტი), ჩეხეთიდან (ულრიჰ ზდენეკი).

სიმპოზიუმი, წარმოდგენილი მოხსენებების შესაბამისად, მუშაობდა რამდენიმე სექციად: კოდიკოლოგია-ტექსტოლოგია, წყაროთმცოდნეობა-დიპლომატიკა, ლვთისმეტყველება/ფილოსოფია, კულტურის კვლევები, წიგნის ხელოვნება, დიგიტალიზაცია/რესტავრაცია-კონსერვაცია.

ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის მეცნიერებმა სხვადასხვა სექციებზე წაიკითხეს შემდეგი მოხსენებები: ლამარა ქაჯაია („ხანმეტი პალიმფსესტების შესწავლის ისტორია“); ციალა ქურციკიძე („ძველი აღთქმის წიგნთა ქართული თარგმანების გამოცემისა და შესწავლის ისტორიისთვის“); ვლადიმერ კეკელია („იოანე ვარძიელის ანდერძის დათარიღებისათვის“); თემო ჯოჯუა („ქართლ-კახეთის საკათალიკოსო მამულების სითარხნის გუჯრის თავდაპირველი ტექსტის დადგენისათვის“); ბუბა კუდავა („კიდევ ერთხელ დავით აღმაშენებლის ანდერძის ნაყალბეგობის შესახებ“); მზია სურგულაძე („ქართული წყაროთმცოდნეობა ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში (1959-2009 წწ.)“); ეკა დულაშვილი („იადგარი – ადრე-ბიზანტიური ჰიმნოგრაფიის ამსახველი ძეგლი“); ქეთევან ტატიშვილი („ანტონ I კათალიკოსისიუული სადღესასწაულო“); დალი ჩიტუნაშვილი („ვენურ ხელნაწერში დაცული „ქება ქებათა“ (ტექსტოლოგიური კვლევა)); ნინო მელიქიშვილი („იოანე ოქროპირის თხზულებათა შემცველი კრებული „მარგალიტი“); მაია რაფავა („ლეგენდური გადმოცემები გრიგოლ ნაზიანზელის შესახებ“ (ორი ქართული ძეგლის მიხედვით)); ლელა შათირიშვილი, თეა ქართველიშვილი („პოლემიკური თხზულება „წსენება სიტყვის-გებისა და სასჯელისა შჯულისათჳს ქრისტიანეთაჲსა და სარკინოზთა“ (ისტორიულ-ფილოლოგიური ანალიზი)); თამარ აბულაძე („ქართული სამეცნიერო შინაარსის ხელნაწერები და აღმოსავლური კულტურული ტრადიცია“); ცისანა აბულაძე („აღმოსავლეთმცოდნეთა კვლევის ძირითადი მიმართულებანი ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში“); რუსუდან გვარამია, ნანა ყანჩაველი („ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის შუა აზიის არაბულ ხელნაწერთა კოლექცია“ (ზოგადი მიმოხილვა)); თამარ ოთხმეზური, ქეთევან ბეზარაშვილი („ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის ბერძნული კოლექცია“); ლია სამყურაშვილი („X-XIII საუკუნეების ქართული სამედიცინო წიგნები და მათი არაბული წყაროები“); ელენე ცაგარეიშვილი („ქართული არმენოლოგიის ისტორიიდან“); პაატა ნაცვლიშვილი („არგენტინის ქართული ემიგრაციის საარქივო მემკვიდრეობა“); გოჩა საითიძე, ეთერ ქავთარაძე („არქივთმცოდნეობა ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში“); ვასილ თარგამაძე („დიგიტალიზაციის ლაბორატორია ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში“); ხათუნა ბაინდურაშვილი („ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში დაცული ერთი მუსლიმური კატეხიზმოს შესახებ“); თინა ცერაძე, ლელა ხოფერია („ვახუშტი ბაგრატიონის გალექსილი ბიბლია“ (სანკტ-პეტერბურგში დაცული ავტოგრაფული ნუსხის მიხედვით); ა დარეჯან კლდიაშვილი („რუსეთის იმპერატრიცა ეკატერინესა და პეტრე I-ის ფერადი გრაფიურა ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის ისტორიული დოკუმენტების ფონდიდან“); ნინო ქავთარია („ათაბაგთა კარის სკრიპტო-

რიუმი XV-XVI საუკუნეებში“); ნანა ჩიკვატია („ანასტასია სინელის „წინამძღუარში“ დაცული ერთი იკონოგრაფიული გამოსახულების შესახებ“); ნანა თარგამაძე („საბიბლიოთეკო საქმე ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში“); ელენე მაჭავარიანი („ქართულ მოხატულ ხელნაწერთა შესწავლის ისტორია“); ლელა ქურდაძე („საგამოფენო საქმე ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში“); ნესტან ჩხიკვაძე, მაია კარანაძე („უძველესი ქართული ყდები სვანური კოლექციიდან“); ეთერ ედიშერაშვილი („XVI-XVII საუკუნეების მხატვრობის ტენდენციები თავაქარაშვილისეული „ვეფხისტყაოსნის“ მინიატურებში“).

## პროექტები

2008 წლის მიწურულს დასრულდა შვეიცარიის მეცნიერების ეროვნული ფონდის მიერ დაფინანსებული პროექტი: „დოდორქის მონასტრისა (VI-XVIII სს.) და განსაშორის სავანის (დაახლ. VI-IX სს.) შესწავლა ბიზანტიური და აღმოსავლეთის ქრისტიანობის ტრადიციების ფონზე“ (სამეცნიერო ხელმძღვანელი: მ. ქავთარია). ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრიდან პროექტში მონაწილეობდა თემო ჯოჯუა.

2008 წელს ხელნაწერთა ეროვნულ ფონდში დასრულდა რუსთაველის ფონდის მიერ დაფინანსებული ორი საგრანტო პროექტი: „ქართული ნათარგმნი ჰომილეტიკა“ (სამეცნიერო ხელმძღვანელი ენრიკო გაბიძაშვილი); 2. „ძველი ქართული საღვთისმეტყველო-ფილოსოფიური ტერმინოლოგია“ (პროექტის სამეცნიერო ხელმძღვანელი დამანა მელიქიშვილი), ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრიდან მონაწილეობდნენ: მაია რაფავა, ნანა ჩიკვატია).

2008 წლის იანვარში ხელნაწერთა ეროვნულმა ცენტრმა მიიღო რუსთაველის ფონდის დაფინანსება სამ საგრანტო პროექტზე: 1. „ქართული სასულიერო მწერლობის ისტორია“ (სამეცნიერო ხელმძღვანელი მაია რაფავა). პროექტის მიზანია შეჯამებულად ასახოს ძველი ქართული საეკლესიო მწერლობის (ორიგინალური და ნათარგმნი) სფეროში უკანასკნელი ათწლეულების განმავლობაში ჩატარებული მრავალფეროვანი სამეცნიერო კვლევების შედეგები; 2. „ქართული ხელნაწერი წიგნი“ (სამეცნიერო ხელმძღვანელი ნესტან ჩხიკვაძე). პროექტი მიზნად ისახავს ქართული ხელნაწერი წიგნის, როგორც შუა საუკუნეების ქართული კულტურის განუყოფელი ნაწილის ყოველმხრივ (დარგობრივი და ჟანრობრივი, გაფორმების წესები, ტექნოლოგია) შესწავლას; 3. „ქართული, სპარსული და ოსმალური მოხატული დოკუმენტები საქართველოს სიძველეთსაცავებიდან“ (მონაცემთა ბაზა, ვებ-გვერდი, ალბომი) (სამეცნიერო ხელმძღვანელი დარეჯან კლდიაშვილი).

2009 წლის ოქტომბერში ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში დასრულდა რუსთაველის ფონდის მიერ 2006 წელს დაფინანსებული პროექტი „IV-XVIII სს. ქართველი ისტორიული მოღვაწენი“ ([www.qim.ge](http://www.qim.ge)) (სამეცნიერო ხელმძღვანელი მზია სურგულაძე).

## ბამოცემაზი

დარეჯან კლდიაშვილი, ქართული სამონასტრო სულთა მატთანეები, I, სინას ნმ. ეკატერინეს მონასტრის ქართველთა ეკლესიის სულთა მატთანე. გამომცემლობა ნეკერი, თბილისი, 2008 (205 გვ.).

მაია შაორშაძე, ნინოწმიდის საეპისკოპოსო, საქართველოს ეკლესიის ისტორია, 3. გამომცემლობა „არტანუჯი“, 2008 (189 გვ.).

ელენე მაჭავარიანი, „წიგნის ხელოვნება ძველ საქართველოში“, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2008 (179 გვ.).

ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის მთავარი მეცნიერის, ზ. ალექსიძის მონაწილეობით 2008 წელს გამომცემლობა „ბრეპოლსმა“ გამოსცა: *The Caucasian Albanian Palimpsests of Mt.Sinai. Edited by J.P.Gippert, W. Schulze, Z. Aleksidze, J.P. Mahé*– Brepols – 2008. [vol.I–252 p. vol. II –142 p.]. *Monumenta Paleographica Mediaevi Series Ibero-Caucasica*.

სოლომონ ასლანიშვილი-ბავრელი, წერილები „ოსმალის საქართველოზე“, ტექსტი გამოსაცემად მოამზადეს, შესავალი წერილი, შენიშვნები და საძიებლები დაურთეს ლელა ქურდაძემ და გოჩა საითიძემ, გამომცემლობა „არტანუჯი“, თბილისი, 2008 (224 გვ.).

ენრიკო გაბიაშვილი, ძველი ქართული მწერლობის ნათარგმნი ძეგლები, ბიბლიოგრაფია, III, ჰომილეტიკა, თბილისი, 2009 (579 გვ.).

ენრიკო გაბიაშვილი, ძველი ქართული მწერლობის ნათარგმნი ძეგლები, ბიბლიოგრაფია, 4, ბიბლიოლოგია, ეგზეგეტიკა, აპოკრიფები, თბილისი, 2009 (486 გვ.).

ნინო მელიქიშვილი, „ბიბლიურ წიგნთა ძველი ქართული თარგმანები“, სახელმძღვანელო უმაღლეს სასწავლებელთა შესაბამისი განხრის სტუდენტებისათვის. გამომცემლობა „ალილო“, თბილისი, 2009 (316 გვ.).

გულნარა მჭედლიძე, გუდარეხის მონასტერი (ქვემო ქართლის სამონასტრო სენიორიების ისტორიიდან, გამომცემლობა „უნივერსალი“, 2009 (140 გვ.). ნესტან ჩხიკვაძე, ლელა შათირიშვილი, მაია კარანაძე, ქართული ხელნაწერი წიგნი (ვებგვერდის შექმნა), კონფერენციის მასალები, თბილისი, 2009 (35 გვ.).

## სამეცნიერო საცნობარო ლიტერატურა

ხელნაწერთა აღწერილობები, თემატური კატალოგები

1. 2008-2009 წლებში ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში შესრულდა 35 ერთეული ბერძნული ხელნაწერის აღწერილობა (თამარ ოთხმზური, ქეთევან ბეზარაშვილი, ელექტრონული ვერსია). მიუხედავად მცირერიცხოვნებისა, კოლექციაში წარმოდგენილი ხელნაწერების ქრონოლოგიური ჩარჩო (IX-XIX სს.) და მათში შეტანილი თხზულებების ფართო ჟანრობრივი სპექტრი საინტერესო მასალას იძლევა ბიზანტიური და პოსტბიზანტიური ხელნაწერი წიგნისა და, ზოგადად, ბერძნული მნიგნობრობის ისტორიის შესწავლისათვის. ჟანრობრივი თვალსაზრისით კოლექციაში გამოიყოფა შემდეგი ძირითადი ჯგუფები: ბიბლიური წიგნები, ბიბლიური ეგზეგეტიკა, ჰომილეტიკა, ლიტურგიკა. აღწერილობაში წარმოდგენილია ხელნაწერთა კოდიკოლოგიურ-პალეოგრაფიულ თავისებურებანი, შინაარსობრივი შედგენილობა და ბიბლიოგრაფია.

2. ანტიოქიაში გადანერილი ქართული ხელნაწერების კატალოგი (თამარ ოთხმზური, ქეთევან ბეზარაშვილი; ელექტრონული ვერსია). კატალოგში თავმოყრილია ცნობები უშუალოდ ანტიოქიის მონასტრებში გადანერილი ქართული ხელნაწერების (11 ერთეული) შესახებ. კატალოგში გათვალისწინებულია ხელნაწერის თარიღი და ტიპი; გადამწერები და მომგებლები; გადანერის კონკრეტული ადგილი; ხელნაწერის ისტორია; ხელნაწერის შექმნასთან დაკავშირებული პერსონალია და ტოპონიმები; ბიბლიოგრაფიული შენიშვნები.

3. 2009 წელს დასრულდა პეტერბურგის აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტის ქართული კოლექციის ხელნაწერების აღწერილობის (70-მდე ერთეული) რუსული და ქართული ვერსიები (პროექტი დაიწყო 2005 წელს. შემსრულებლები: თინა ცერაძე, ლელა ხოფერია; ელექტრონული ვერსია). აღწერილობას ახლავს 13 ტიპის საძიებელი (პირთა, გეოგრაფიულ სახელთა, ხელნაწერების გადამწერთა, ხელნაწერების გადანერის ადგილთა, უცხოენოვანი მინაწერების, ეტრატზე ნაწერ ხელნაწერთა, პალიმფსესტურ ხელნაწერთა, მხატვრული გაფორმების, კონვოლუტების, მონოგრამიან ხელნაწერთა, ქრონოლოგიური, შიფრობრივი, ბიბლიოგრაფიულ შემოკლებათა საძიებლები). აღწერილობის რუსული ვერსია დასაბეჭდად გადაეცა გამომცემლობას Восточная Литература, მოსკოვი (რედაქტორი პეტერბურგის უნივერსიტეტის პროფესორი, ელენა მეშჩერსკაია). რუსულ მხარესთან შეთანხმებით, ქართულენოვანი ვერსიის გამოცემა შესაძლებელი გახდება მხოლოდ „აღწერილობის“ რუსული ვერსიის პუბლიკაციის შემდეგ.

4. 2008-2009 წლებში მომზადდა ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში დაცული სომხური ხელნაწერებისა და ფრაგმენტების (მხოლოდ ეტრატზე შესრულებულთა) აღწერილობა (ზაზა ალექსიძე, დალი ჩიტუნაშვილი, ელექტრონული ვერსია). აღწერილობაში მითითებულია ცნობები ხელნაწერების შექმნის ადგილის,

დამკვეთისა და შემსრულებლების, ტექსტის რაობის შესახებ. შეტანილია ისტორიული ღირებულების კოლოფონები.

5. 2008 წელს დასრულდა სპარსული წყაროებიდან მომდინარე ქართული სამეცნიერო თხზულებების ანოტირებული კატალოგი (თამარ აბულაძე, ელექტრონული ვერსია). კატალოგში აღნუსხულია ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრსა და საქართველოს ეროვნულ არქივში დაცული ქართული და სპარსული ხელნაწერები, რომლებიც შეიცავენ ასტრონომიულ-ასტროლოგიურ და კალენდარულ მასალას, სამედიცინო ტრაქტატებს, გეოგრაფიულ, ქიმია-მინერალოგიური შინაარსის თხზულებებს, სახელმძღვანელოებსა და სპეციალურ ლექსიკონებს. კატალოგს დაერთვის სპარსულ სამეცნიერო თხზულებათა შემცველი ხელნაწერების ანოტირებული ნუსხა; შესავალი, სადაც წარმოდგენილია ქართული სამეცნიერო თხზულებების დარგობრივი დახასიათება ქართულ-აღმოსავლური კულტურული ურთიერთობის კონტექსტში.

6. 2008-2009 წლებში ათონური ხელნაწერების ანდერძ-მინაწერების მიხედვით მომზადდა პირთა და გეოგრაფიულ სახელთა ანოტირებული კატალოგი (ეკა დულაშვილი, ქეთევან ტატიშვილი; ელექტრონული ვერსია).

### არქივები. ახალი კატალოგები

2008-2009 წლებში ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის არქივთმცოდნეობის დეპარტამენტში დასრულდა საქართველოს საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოების არქივის და ქართველი მეცნიერების და საზოგადო მოღვაწეების 20-მდე პირადი არქივის დამუშავება-კატალოგიზაცია. ესენია: გრიგოლ ლორთქიფანიძის, თემურ ნუცუბიძის, ებისკოპოს პეტრე კონჭოშვილის, ნიკო სამადაშვილის, არუთინ თუმანიანის, დავით გვრიტიშვილის, პავლე აკობიას, მიხეილ კეკელიძის, გიორგი ლომთათიძის, ალექსანდრე ლომთათიძის, ვალერიან ცაგარეიშვილის, იოსებ ყიფშიძის, მოსე თოიძის, ელფეთერ ანდრონიკაშვილის, შალვა ამირანაშვილის, ვიქტორ კუპრაძის, ივანე სტურუას, ნინო ლოლობერიძის პირადი არქივები.

2008-2009 წლებში დასრულდა პირად არქივებში დაცული ფოტოების იდენტიფიკაცია და მომზადდა ფოტო-კატალოგი. დასრულდა ცნობილი რუსი მეცნიერის, ევგენი ვეიდენბაუმის (1845-1918) მიერ მომზადებული „კავკასიის მოღვაწეთა ენციკლოპედიური ლექსიკონის“ რედაქტირება. 2010 წელს განზრახულია ლექსიკონის გამოცემა.